

Toekomstgericht investeren

JAARVERSLAG 2016 WADDENFONDS

Inhoudsopgave

Voorwoord | 5

1. Inleiding | 7

2. 2016 in vogelvlucht | 9

3. Jaarcijfers 2016 | 19

4. Bijdragen aan doelen Waddenfonds | 27

5. Organisatie en uitvoering | 39

6. Voorlichting en publiciteit | 49

7. Toekomstgericht investeren in een duurzaam Waddengebied | 55

Bijlage 1 | 60

Bijlage 2 | 64

Voorwoord

U heeft het jaarverslag van het Waddenfonds over 2016 voor u liggen. Het Waddenfonds investeert in projecten die goed zijn voor de economie en ecologie van het waddegebied. Dat gebeurt via openstellingen en tenderregelingen, waar projecten voor ingediend kunnen worden.

De waddenprovincies hebben na een consultatie met alle belangrijke organisaties het afgelopen jaar het Investeringskader Waddegebied voor de periode 2016 - 2026 opgesteld. Daarin zijn zes majeure opgaven opgenomen, die voor de ecologische en economische ontwikkeling belangrijk zijn. Ook het Waddenfonds gaat zich inzetten om daaraan met grote, meerjarige projecten financieel bij te dragen. Het gaat om projecten die van grote betekenis zijn voor de toekomst van de Waddenregio.

Het afgelopen jaar is door het Waddenfonds hard gewerkt om meerjarige programmering mogelijk te maken. Daarvoor heeft het Waddenfonds zijn winkel verbouwd. Ondertussen ging de gewone verkoop door. Met name voor de thema's 'duurzame recreatie en toerisme', werelderfgoed, landschapsontwikkeling en cultuurhistorie konden in 2016 subsidieaanvragen worden ingediend.

Ook voor kleinere projecten blijft het Waddenfonds jaarlijks subsidies verstrekken. Want we willen tot in de haarvaten van onze samenleving zichtbaar zijn. De keuze voor een investeringsprogramma in grote projecten is echter van doorslaggevende betekenis voor de economische en ecologische ontwikkeling. Op die manier zorgen we ervoor dat we een stevige impuls aan het waddegebied geven. Dat zijn we aan elkaar verschuldigd, aan onze inwoners en aan het unieke gebied.

In het afgelopen jaar heeft het Waddenfonds 22 miljoen euro kunnen investeren in 19 projecten. Deze projecten zijn in dit jaarverslag opgenomen in een totaaloverzicht van alle gehonoreerde subsidieaanvragen uit het afgelopen jaar. Ook is er geld gereserveerd voor meerjarige financiering. Komend jaar gaan wij door op de ingeslagen weg. Ook in 2017 zal het Waddenfonds bijdragen aan duurzaamheid en vitaliteit van ecologie, wonen, werken en recreëren in het waddegebied. Dat is wat ons als betrokken provincies Noord-Holland, Fryslân en Groningen voor ogen staat: investeren in een vitale economie, een robuuste natuur en een bruisende samenleving in en rond onze Wadden.

Henk Staghouter, Klaas Kielstra en Cees Loggen
Dagelijks Bestuur van het Waddenfonds

Inleiding

Het Waddenfonds verstrekt subsidies voor investeringen in het waddengebied. Hiermee wordt een duurzame bescherming en de ontwikkeling van de Waddenzee als natuurgebied en het behoud van het unieke open landschap beoogd. Tegelijkertijd is het Waddenfonds er ook om een duurzame economische ontwikkeling te stimuleren.

De verantwoordelijkheid voor het Waddenfonds is per 1 januari 2012 overgedragen van de rijksoverheid aan de waddenprovincies. De voorwaarden voor deze overdracht zijn vastgelegd in een bestuursakkoord dat op 14 september 2011 in Harlingen is ondertekend door de Minister van Infrastructuur en Milieu en de provincies Fryslân, Groningen en Noord-Holland. Met dit bestuursakkoord is het beheer en de besteding van de middelen van het Waddenfonds een autonome en ondeelbare taak geworden van de waddenprovincies. De waddenprovincies hebben voor de uitvoering van deze taak het openbaar lichaam Waddenfonds opgericht op basis van de Wet gemeenschappelijke regelingen.

Het openbaar lichaam Waddenfonds is op 9 juni 2012 door middel van de vaststelling van de Gemeenschappelijke regeling Waddenfonds ingesteld. Vanaf 1 oktober 2012 zijn subsidieaanvragen in behandeling genomen. De subsidieaanvragen worden beoordeeld op basis van de subsidieverordening Waddenfonds en de jaarprogramma's. In 2016 was het 'Jaarprogramma Waddenfonds 2016' van kracht met daarin de vier hoofddoelen van het Waddenfonds:

- 1. Het vergroten en versterken van de natuur- en landschapswaarden van het waddengebied;**
- 2. Het verminderen of wegnemen van externe bedreigingen van de natuurlijke rijkdom van de Waddenzee;**
- 3. Een duurzame economische ontwikkeling in het waddengebied dan wel gericht zijn op een substantiële transitie naar een duurzame energiehuishouding in het Waddengebied en de direct aangrenzende gebieden;**
- 4. Het ontwikkelen van een duurzame kennishuishouding ten aanzien van het waddengebied.**

Natuurwaarden, de economische structuur, een duurzame energiehuishouding en de ontwikkeling van kennis over het waddengebied zullen in samenhang en evenwicht moeten worden ontwikkeld. Daarbij dient gestreefd te worden naar een gelijke verdeling tussen ecologische en economische investeringen in het waddengebied.

2016 in vogelvlucht

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste ontwikkelingen geschetst die zich in 2016 hebben voorgedaan binnen het Waddenfonds. Zo is het instrumentarium aangepast om meerjarige financiering van majeure projecten mogelijk te maken en zijn daar in 2016 de eerste ervaringen mee opgedaan door daadwerkelijk subsidie toe te kennen aan een aantal grote projecten.

GEWERKT MET HET NIEUWE INSTRUMENTARIUM

Het bestuur heeft in 2015 verkend hoe de effectiviteit van de inzet van Waddenfondsmiddelen kan worden versterkt. Daartoe is het instrumentarium op twee onderdelen aangepast:

1. De 'tender'-werkwijze is als instrument uitgewerkt. Deze werkwijze maakt het mogelijk om subsidieaanvragen onderling te vergelijken en te rangschikken naar de mate waarin deze voldoen aan (vooraf) gestelde subsidiecriteria. In het najaar van 2015 is het thema Duurzame recreatie en toerisme als tender opengesteld.
2. Om in de toekomst mogelijkheden te kunnen bieden voor meerjarige financiering van majeure projecten is in 2015 hiervoor de basis gelegd in de wijziging van de Gemeenschappelijke Regeling Waddenfonds en de Financiële Verordening. In het verlengde hiervan heeft het algemeen bestuur de Financiële verordening gemeenschappelijke regeling Waddenfonds 2015 en de Nota Toelichting Begroting vastgesteld. Hiermee wordt het mogelijk om majeure projecten met een langere uitvoeringsperiode te voorzien van een meerjarige subsidiëring die niet volledig drukt op het jaar waarin het principebesluit over de stimulering wordt genomen.

Doordat het instrumentarium tijdig was aangepast, kon het bestuur in 2016 subsidie toekennen aan zes projecten in de tender Duurzame recreatie en toerisme, zijn twee nieuwe tenders gestart en is voor het eerst gekozen voor meerjarige financiering van projecten. Dit wordt verderop toegelicht.

SUBSIDIEPLAFONDS

Het dagelijks bestuur van het Waddenfonds verdeelde voor het jaar 2016 de budgetten als volgt in de vorm van subsidieplafonds:

THEMA	BESCHIKBAAR BUDGET
1. Natuur	€ -
2. Water	€ -
3. Werelderfgoed, cultuurhistorie & landschapsontwikkeling	€ -
4. Duurzame recreatie en toerisme	€ 3.500.000
5. Verduurzaming energiehuishouding	€ -
6. Duurzame havens	€ -
7. Duurzame visserij	€ -
8. Duurzame agrarische sector	€ -
9. Budget lokale innovaties	€ 500.000
10. Waddenfilm	€ 800.000
TOTAAL	€ 4.800.000

TABEL 1: BESCHIKBAAR BUDGET IN 2016 VIA OPENSTELLINGEN

Subsidieaanvragers konden in 2016 tijdens drie openstellingsperiodes aanspraak maken op de budgetten die per thema beschikbaar zijn gesteld via subsidieplafonds. Dit is in lijn met het advies¹ van de Adviescommissie Kwaliteitstoetsing Waddenfonds (hierna: Kwaliteitscommissie) om naast majeure meerjarige projecten openstellingen te blijven organiseren waarmee wordt gestimuleerd dat een ieder aanvragen kan indienen om (ook met kleinere projecten) bij te dragen aan de duurzame ontwikkeling van het waddengebied.

Budget Lokale Innovaties

Van 20 april 2016 tot en met 15 september 2016 konden subsidieaanvragen worden ingediend in relatie tot het Budget lokale Innovaties. Projecten kwamen alleen in aanmerking voor subsidie als de subsidiabele projectkosten ten minste € 10.000,- maar minder dan € 200.000,- bedragen. In totaal was in 2016 een budget van € 500.000,- beschikbaar waarbij subsidieaanvragen zijn beoordeeld op volgorde van ontvangst.

¹ Negende advies van de Adviescommissie Kwaliteitstoetsing Waddenfonds aan het algemeen bestuur van het Waddenfonds over het ontwerp-Jaarverslag Waddenfonds 2015.

Duurzame recreatie en toerisme

Van 10 november 2016 tot en met 2 februari 2017 konden subsidieaanvragen worden ingediend die bijdragen aan het thema Duurzame recreatie en toerisme en tegelijkertijd de beleving en zichtbaarheid van de kernkwaliteiten van het waddengebied versterken. Versterking van de toeristisch-recreatieve infrastructuur in combinatie met versterking van de cultuurhistorische- en landschappelijke kwaliteiten draagt bij aan de sociaaleconomische ontwikkeling van het waddengebied. In totaal is met deze openstelling € 3.500.000,- beschikbaar gesteld waarbij per project maximaal € 500.000,- subsidie kon worden aangevraagd. De subsidie zal in 2017 worden verdeeld op basis van rangschikking door een commissie van deskundigen. Met een dergelijke systematiek zijn in 2016 goede ervaringen opgedaan, omdat kwaliteit van de aanvraag wordt vergeleken bij de beoordeling. De Kwaliteitscommissie heeft hierover eerder geadviseerd en erop aangedrongen de tendermethode meer toe te passen.

Waddenfilm

Van 14 december 2016 tot 6 januari 2017 konden subsidieaanvragen worden ingediend voor het maken van een film die de uitzonderlijke kwaliteiten van het Waddengebied laat zien. Het dagelijks bestuur van het Waddenfonds wil daarmee stimuleren dat een breed (internationaal) publiek kennis kan maken met de vele gezichten van het wad. Er is ruimte voor één filmproductie waarmee een breed (internationaal) publiek in bioscopen en met behulp van andere media het wad kan ervaren. De Waddenfilm is een samenwerking van het Waddenfonds en het Filmfonds². De uitvoering is door het dagelijks bestuur van het Waddenfonds opgedragen aan het Filmfonds, omdat zij beschikken over specifieke kennis van de filmwereld. Voor de film is maximaal € 800.000,- beschikbaar gesteld. De bijdrage zal worden verleend in de vorm van een subsidie met terugbetalingsverplichting tot maximaal 50% van de subsidiabele projectkosten.

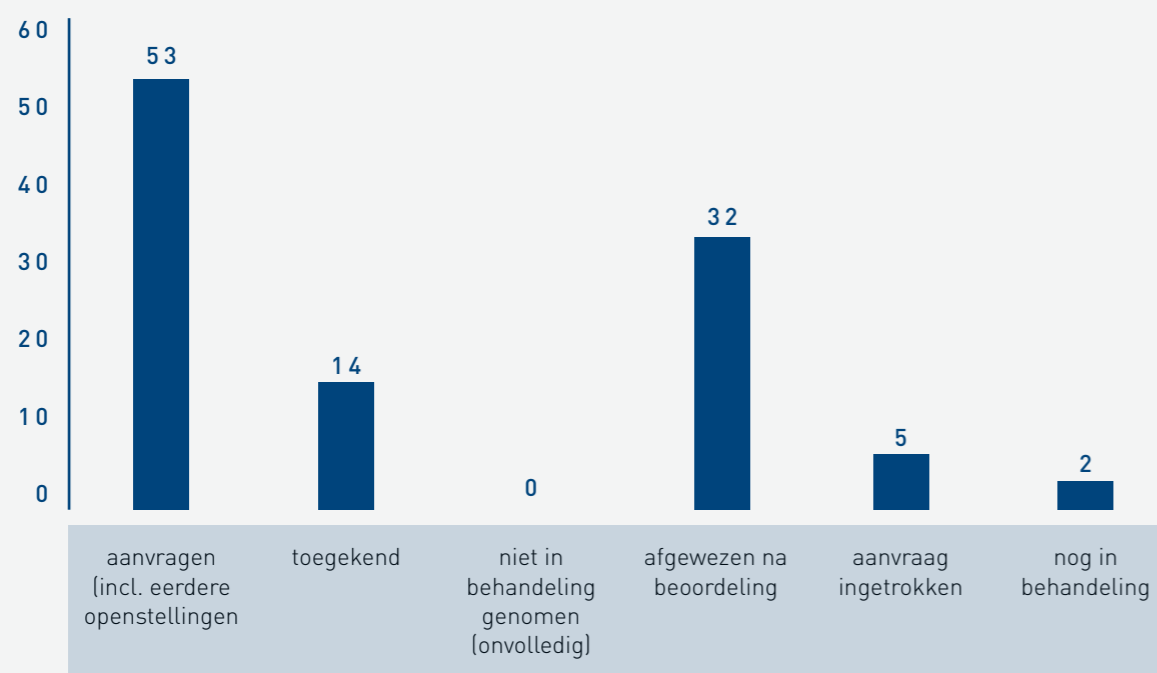
² Stichting Nederlands Fonds voor de Film.

SUBSIDIEAANVRAGEN

In 2016 werden in totaal 16 subsidieaanvragen ingediend en was sprake van 37 lopende aanvragen op basis van openstellingen in 2015. Van de 53 aanvragen werden:

- 14 aanvragen gehonoreerd;
- 32 aanvragen afgewezen;
- 5 aanvragen ingetrokken.

Eind 2016 waren nog 2 aanvragen in behandeling. In grafiek 1 is bovenstaande informatie grafisch weergegeven. Het dagelijks bestuur van het Waddenfonds heeft voor in totaal € 9.826.061 subsidie toegekend aan 14 projecten onder de verschillende openstellingen. Met deze toekenningen is in totaal een investering gemoeid van € 23.456.421 in het Waddengebied.

GRAFIEK 1: NADERE UITSPLITSING AANTAL INGEDIENDE AANVRAGEN VIA OPENSTELLINGEN

In 2015 was sprake van twee openstellingsperioden waarbij de indieningstermijnen voor de meeste thema's doorliepen tot in december. Via de 'overloopreserve subsidieopenstellingen' zijn de bijbehorende budgetten van in totaal € 12,8 miljoen doorgeschoven naar 2016. Met name door een verlengde openstelling voor een aantal thema's en de openstelling voor de

tender 'Duurzame recreatie en toerisme' in de tweede helft van 2015, waren begin 2016 nog 37 aanvragen in behandeling.

In 2016 heeft het Waddenfonds actief contact gezocht met aanvragers in de periode voor indiening van de aanvragen. De programmaregisseurs hebben met veel partijen voorlichtingsgesprekken gevoerd en actief de kennis van de beheerorganisatie ingeschakeld. Dit heeft geleid tot een verbeterde kwaliteit bij de ingediende aanvragen, onder andere waar het de aansluiting betreft van inhoudelijke voorwaarden en vormvereisten. Ook kwam het regelmatig voor dat de medewerkers van het Waddenfonds tijdens het voortraject tot de inschatting kwamen dat subsidie uit het Waddenfonds weinig kansrijk is. Dat werd dan medegedeeld tijdens de voorlichtingsgesprekken. Meestal leidde dat er toe dat potentiële aanvragers afzagen van het indienen van een subsidieaanvraag. Daarmee is voorkomen dat er onnodige energie is gaan zitten in een subsidietraject met het Waddenfonds. Ondanks deze inspanningen vanuit het Waddenfonds tijdens het voortraject zijn in totaal 32 subsidieaanvragen afgewezen na beoordeling. Een belangrijke oorzaak hiervan is dat de kwaliteit van de aanvragen over het algemeen onvoldoende was en dat vooraf geen contact is gezocht met medewerkers van het Waddenfonds (niet verplicht).

GROTE PROJECTEN

In 2016 heeft het Waddenfonds ruim € 47 miljoen gereserveerd voor 5 grote projecten in de waddenregio. Bijna de helft van dat bedrag wordt geïnvesteerd in het ecologisch gezond maken van het Eems-Dollardgebied. Voor drie projecten op de Afsluitdijk stelt het Waddenfonds ruim € 20 miljoen beschikbaar. Met de financiële bijdrage uit het Waddenfonds wordt een totale investering van bijna € 90 miljoen in het waddengebied mogelijk gemaakt.

Afsluitdijk

Voor de nieuw aan te leggen vismigratierivier die in de Afsluitdijk bij Kornwerderzand wordt gerealiseerd, heeft het Waddenfonds maximaal € 14 miljoen euro gereserveerd. Met deze bijdrage is de totale financiering voor het project rond. De vismigratierivier maakt grootschalige vistrek tussen de zoute Waddenzee en het zoete IJsselmeer mogelijk en dient als een belangrijke impuls voor het herstel van de visstand in Waddenzee en IJsselmeer en het achterliggende Rijnsysteem van rivieren en beken. De huidige Afsluitdijk blokkeert momenteel dat trekvissen hun paaigronden bereiken. De vismigratierivier moet samen met visvriendelijk sluisbeheer trekvissen helpen migreren tussen Waddenzee en IJsselmeer en vice versa. Het Waddenfonds draagt aan het project bij vanwege de kwaliteitsimpuls voor

het ecosysteem en de visstand in de Waddenzee en het kenniscentrum voor trekvisserij dat wordt gerealiseerd.

Aan de realisatie van het Beleefcentrum Afsluitdijk bij Kornwerderzand draagt het Waddenfonds € 4 miljoen bij. Dit centrum moet een pleisterplaats worden voor binnen- en buitenlandse toeristen. In het Beleefcentrum wordt het publiek interactief geïnformeerd over de ontstaansgeschiedenis en de ecologische waarden van het wadengebied. Ook kan op uitzichtpunten de weidsheid en vogelrijkdom van het wadengebied worden ervaren en kan men de nieuwe vismigratierivier bekijken. Het Beleefcentrum Afsluitdijk is een initiatief van De Nieuwe Afsluitdijk (DNA), een samenwerkingsverband van de provincies Noord-Holland en Fryslân en de gemeenten Hollandse Kroon, Harlingen en Súdwest-Fryslân.

Het derde project op de Afsluitdijk omvat de realisatie van een spuistroomcentrale bij Kornwerderzand en is een vervolg op een succesvol verlopen pilot met spuistroom in Den Oever. Het Waddenfonds investeert € 2,8 miljoen in de installatie van 18 turbines in de Lorentzsluizen. Deze turbines wekken duurzame energie op uit het overtollig water dat met grote snelheden uit het IJsselmeer op de Waddenzee wordt gespuid. Het project is onderdeel van de plannen voor een energie-neutrale Afsluitdijk.

Eems-Dollardgebied

Voor het programma Vitale kust in het Eems-Dollardgebied is maximaal € 23,6 miljoen gereserveerd. Door inpoldering, stuwen en sluizen verkeert de Eems-Dollard als monding van rivier de Eems in slechte ecologische toestand. Karakteristieke geleidelijke overgangen tussen Waddenzee en land zijn door de jaren heen verdwenen. De insnoering van de Eems-Dollard heeft tot gevolg dat het systeem dichtslibt. Op het traject Eemshaven/Delfzijl worden om die reden nieuwe dijkconcepten uitgetest, die ook op andere plekken toepasbaar zijn als ze succesvol worden afgerond. Het project versterkt het Eems-Dollardgebied zowel ecologisch als economisch. Het Waddenfonds heeft eveneens € 3,2 miljoen beschikbaar gesteld voor de volgende fase van het Marconiproject, waarbij in en rondom Delfzijl integraal wordt geïnvesteerd in waterveiligheid, natuurontwikkeling, recreatie en toerisme en herstel van cultuurhistorische waarden. In deze fase wordt de kuststrook en stadsrand van Delfzijl vernieuwd met onder meer de aanleg van een boulevard voor fietsers en voetgangers, de verbreding van het zandstrand en een veiligere zeekering. Ook wordt de verbinding tussen de binnenstad van Delfzijl en de Waddenzee verbeterd.

In bijlage 1 van dit jaarverslag is een totaaloverzicht opgenomen met de in 2016 gehonoreerde projecten.

ONTWIKKELINGEN VISWAD

In het convenant "Transitie garnalenvisserij en natuurambitie Rijke Waddenzee" (Viswad) hebben de overheid, natuurorganisaties en de visserijsector afspraken gemaakt over reductie van de garnalenvisserijdruk in de Waddenzee. Gestreefd wordt naar een zo natuurlijk mogelijke ontwikkeling van de Waddenzee in combinatie met een duurzaam opererende garnalensector. Daarvoor zetten de partijen in op de uitvoering van een samenhangend pakket maatregelen. Deze maatregelen leiden ertoe dat op termijn de garnalenvisserijdruk in de Waddenzee wordt gehalveerd, aan verduurzaming van de visserij wordt gewerkt en dat delen van de Waddenzee worden gesloten voor de garnalenvisserij. In deze gebieden worden natuurmaatregelen genomen.

Een van de maatregelen betreft de reductie van garnalenvisvergunningen (GK-vergunning). Hiervoor heeft het Waddenfonds een regeling (Tenderregeling Garnalenvisserij Waddenzee) opgesteld die in maart 2016 is voorgelegd aan de Europese Commissie.

In juli heeft de commissie een aantal vragen gesteld over de regeling. Deze vragen zijn in augustus beantwoord. Vervolgens is de tenderregeling Garnalenvisserij Waddenzee op 17 november besproken met medewerkers van Directoraat Maritieme Zaken en Visserij (DG Mare) van de Europese Commissie. Er is uitleg gegeven over de marktsituatie van de Europese garnalenvisserij en de beperkte rol van de garnalenvisserij in de Waddenzee daarin. Beargumenteerd is dat een vergoeding van de reductie van GK-vergunningen met de Tenderregeling niet of nauwelijks marktverstrend werkt. Ook is uitleg gegeven over de diverse maatregelen die in het kader van het convenant Viswad worden uitgewerkt.

Eind 2016 heeft DG Mare opnieuw nadere vragen gesteld. In samenwerking met het ministerie van Economische Zaken, de werkgroep Viswad en de Waddenacademie worden deze vragen beantwoord.

Voor de beantwoording van de vragen is uitwerking van de andere maatregelen van Viswad (zoals de omvang en locaties van de gesloten gebieden en maatregelen voor een beheerste visserij) noodzakelijk. Het is nog niet duidelijk wanneer een definitief besluit van de Europese Commissie kan worden verwacht.

Project Vismigratierivier | Investeringskader Waddengebied

VISTREK TUSSEN WADDENZEE EN IJSSELMEER STRAKS WEER MOGELIJK

De Afsluitdijk bracht de inwoners van Nederland in 1932 bescherming tegen overstromingen. Zoals de naam al aangeeft, sloot deze waterkering het IJsselmeer af van de Waddenzee. Daarmee nam de bescherming tegen het water toe, maar nam de biodiversiteit af. Want een goede verbinding tussen zout en zoet water is essentieel voor veel soorten trekvis. Met de verdwijning van de Zuiderzee verdween ook een rijke visstand.

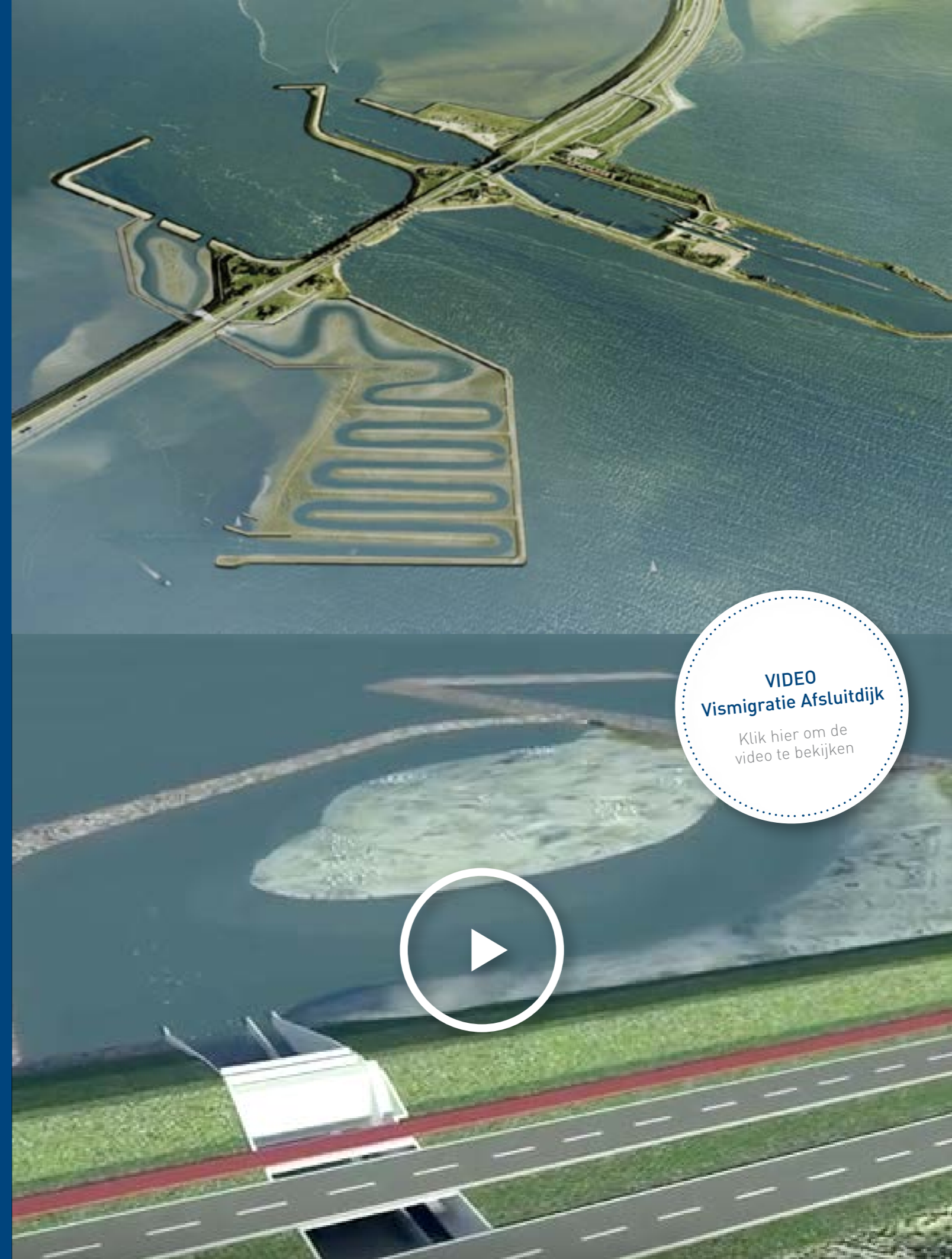
Het innovatieve project De Vismigratierivier Afsluitdijk wil deze hindernis voor trekvis wegnemen. Door een permanente 'opening' in de Afsluitdijk te creëren kunnen trekvis vanuit de Waddenzee toch het IJsselmeer in en andersom. Zo kunnen vele soorten trekvis hun leefgebieden weer bereiken, zoals het achterland van de rivier de Rijn. De vismigratierivier is een circa 10 kilometer lange passage. Door de lengte kunnen vis geleidelijk wennen aan de overgang tussen zout en zoet water.

De grootschalige vispassage is niet alleen goed voor de visstand, maar geeft ook een impuls aan het toerisme van De Nieuwe Afsluitdijk. Door een kijkraam langs de rivier kunnen toeristen de trekkende vis bekijken.

Andere landen hebben inmiddels belangstelling getoond voor het project. Wereldwijd zijn er vergelijkbare situaties. De vismigratierivier wordt ingericht als testcentrum voor trekvis en de kennis die daar wordt verworven zou kunnen bijdragen aan oplossingen hiervoor en levert kansen voor de export.

Johannes Kramer, gedeputeerde natuur en landelijk gebied voor de provincie Friesland, is blij met de financiële bijdrage van het Waddenfonds: "De innovatieve Vismigratierivier Afsluitdijk die bij Kornwerderzand moet worden aangelegd, maakt straks een grootschalige vistrek mogelijk tussen Waddenzee en IJsselmeer. Dit moet leiden tot een verbeterde visstand in deze gebieden en ver daarbuiten. De toekenning van het Waddenfonds levert een aanzienlijke bijdrage aan de financiering van dit bijzondere project."

Totale kosten van het project: € 28.610.000,-
Bijdrage Waddenfonds: € 14.000.000,-

VIDEO
Vismigratie Afsluitdijk

Klik hier om de
video te bekijken

3 Jaarcijfers 2016

In dit hoofdstuk wordt een financieel beeld geschetst van het Waddenfonds over 2016. De vermelde bedragen zijn afkomstig uit de jaarrekening 2016 van het Waddenfonds waarin het bestuur financiële verantwoording aflegt over het gevoerde beleid.

In het overzicht van baten en lasten van de jaarrekening van het Waddenfonds over 2016 zijn de baten en lasten en het financieel resultaat opgenomen (raming en realisatie). Bij de realisatie over 2016 gaat het onder andere om de volgende posten:

BATEN

Decentralisatie-uitkering	€ 28.878.000
Rente	€ 426.820
Ottrekking OP ³ door vrijval projecten	€ 4.889.914
Ontvangst lager vastgestelde projecten	€ 99.482
	€ 34.294.216

LASTEN

Beschikte subsidies (toegevoegd aan OP)	€ 8.926.262
Majeure projecten	€ 11.996.171
Waddenacademie	€ 1.200.000
Monitoring	€ 27.825
Ontwikkelbudget	€ 134.935
Bezwaarschriften*	€ 899.799
Organisatiekosten	€ 1.609.551
	€ 24.794.543

SALDO VAN BATEN EN LASTEN

Ottrekking aan overloop bestemmingreserve	€ 9.499.672
Mutatie reserves naar Majeure projecten	€ 11.467.734
Mutatie reserves naar overloop bestemmingsreserve	€ -2.133.056
	€ -4.300.000

GEREALISEERD RESULTAAT

€ 14.534.350

RESULTAAT

Het gerealiseerde resultaat van € 14.534.350 is vooral tot stand gekomen door vrijval van vastgestelde projecten, vrijval uit overgehevelde subsidieplafonds 2015 naar 2016 en een lager bedrag aan openstellingen in 2016 dan geraamd in de begroting Waddenfonds 2016.

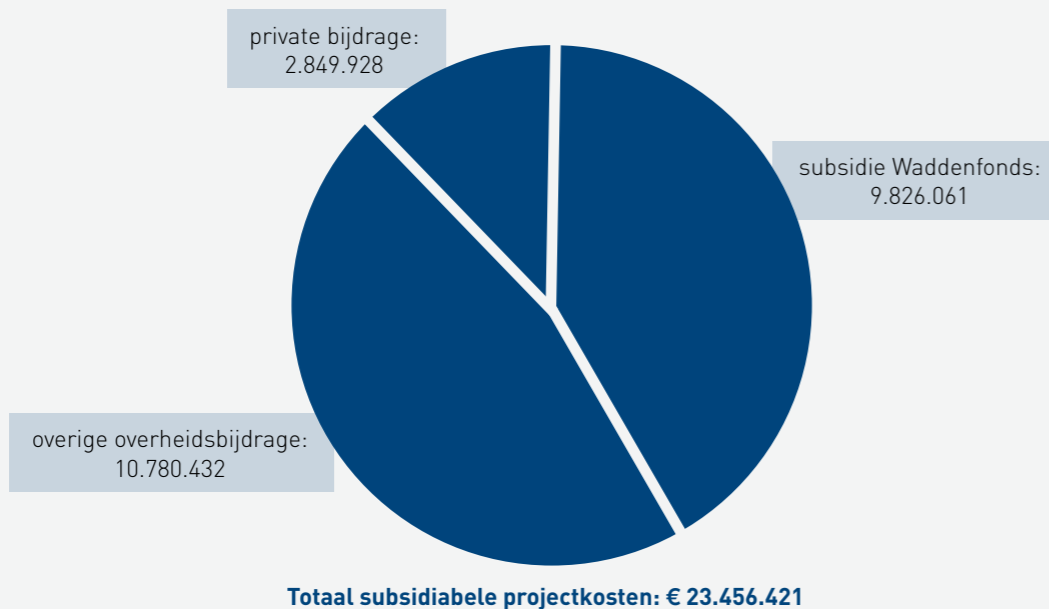
³ Overlopende passiva.

* Dit betreft behalve de kosten voor de behandeling van bezwaarschriften ook de kosten van subsidieverlening voor projecten die na een bezwaarprocedure via een beslissing op een bezwaarschrift alsnog een subsidie krijgen toegekend door het Waddenfonds.

BESCHIKTE SUBSIDIES

In 2015 is de Gemeenschappelijke Regeling Waddenfonds gewijzigd waardoor flexibeler kan worden omgegaan met openstellingsperioden ten opzichte van het boekjaar. Voor twee openstellingen – de tenders 'Duurzame recreatie en toerisme' en 'Waddenfilm' – liep de indieningstermijn tot begin 2017. De beslissingen over deze aanvragen vinden plaats in 2017. Via de 'overloopreserve subsidieopenstellingen' zijn de bijbehorende budgetten van in totaal € 4.300.000 doorgeschoven naar 2017.

Grafiek 2 geeft inzicht in de financiering van de projecten waaraan in 2016 subsidie is toegekend op basis van verschillende openstellingsperioden.

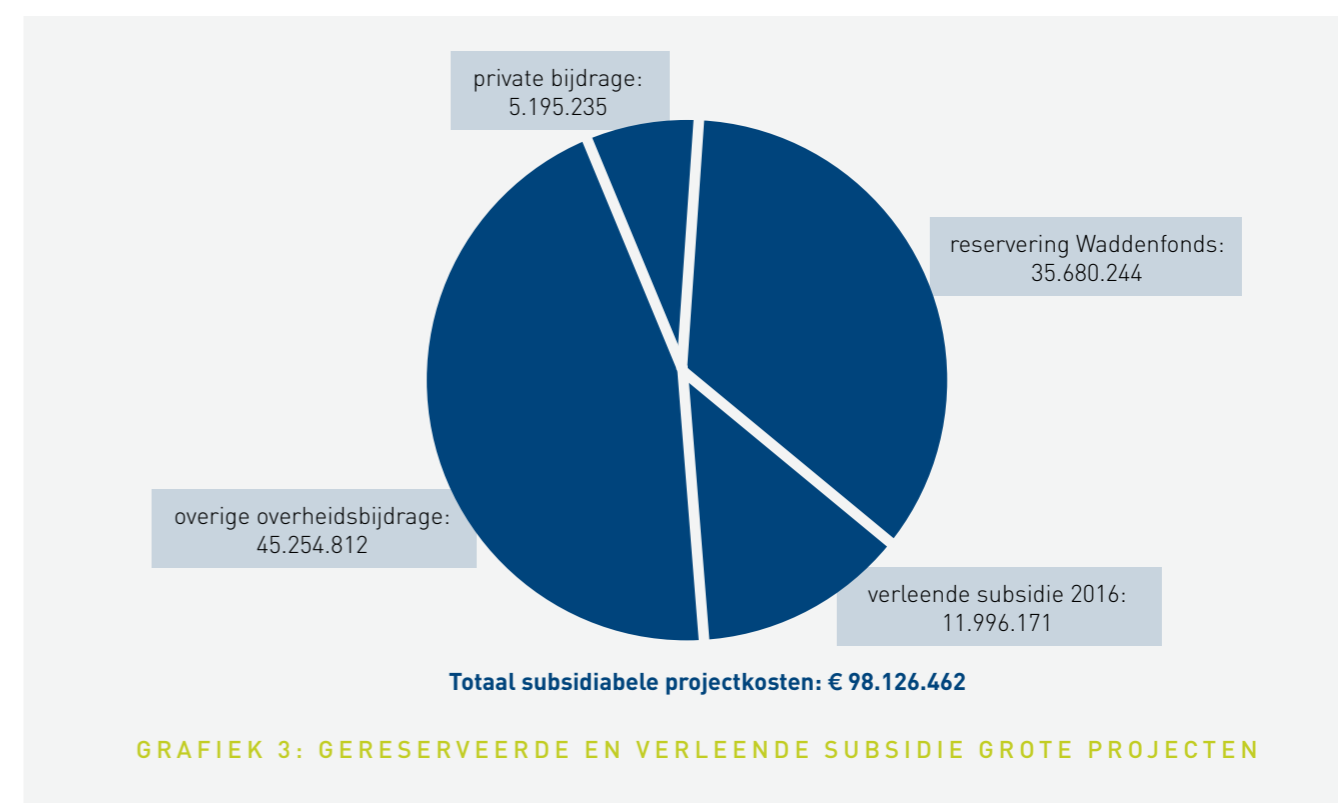

GRAFIEK 2: VERLEENDE SUBSIDIE 2016 OPENSTELLINGEN

In 2016 is vanuit verschillende openstellingen aan 14 projecten subsidie toegekend vanuit het Waddenfonds voor in totaal € 9,8 miljoen⁴. Hiermee is een totale investering mogelijk gemaakt met een omvang aan subsidiabele projectkosten van € 23,4 miljoen in het waddegebied. De subsidietoekenningen hadden vooral betrekking op de openstelling uit 2015 voor het thema Duurzame recreatie en toerisme. Bij deze projecten waren veelal ondernemers betrokken die een private bijdrage leveren aan de desbetreffende projecten.

Grafiek 3 toont een vergelijkbare grafiek, maar dan voor de grote projecten.

⁴ Incl. het project 'Dwaalfilm dynamische Wadden' waarvoor het dagelijks bestuur subsidie heeft toegekend na een bezwarenprocedure.

GRAFIEK 3: GERESERVEERDE EN VERLEENDE SUBSIDIE GROTE PROJECTEN

Naast de 14 projecten waarvoor subsidie is toegekend vanuit openstellingen, is in 2016 ook subsidie toegekend aan 5 grote projecten die in het vorige hoofdstuk zijn toegelicht. Met deze grote projecten is in totaal € 47,3 miljoen subsidie gemoeid vanuit het Waddenfonds. Van dit bedrag is € 12 miljoen daadwerkelijk beschikbaar in 2016. Voor het overige gedeelte – circa € 35,2 miljoen – is een bedrag gereserveerd. Dat betekent dat de (resterende) subsidiebeschikkingen voor die projecten in latere jaren worden afgegeven en ten laste komen van toekomstige begrotingen van het Waddenfonds.

IN 2016 VASTGESTELDE PROJECTEN

In 2016 heeft het Waddenfonds voor 25 projecten een vaststellingsbeschikking afgegeven⁵. Met een dergelijke beschikking wordt definitief het verstrekte subsidiebedrag vastgesteld en toegekend aan de aanvrager. De vaststelling vindt plaats als het project is afgerond en de financiële eindrapportage van de aanvrager door het Waddenfonds is goedgekeurd.

⁵ Het project 'Demonstratie project Hre-Ketels Ameland' is eerder vastgesteld, maar nog niet als vrijval in de boekhouding opgenomen.

NR	PROJECTNAAM	SUBSIDIEONTVANGER	SUBSIDIE WF	VASTGE STELDE SUBSIDIE	VRIJVAL
1	Waddenzeschool	Stichting Waddencentra	€ 891.431	€ 803.759	€ 87.672
2	Groen gas op Schiermonnikoog	J.C. Hagen	€ 1.200.000	€ 63.307	€ 1.136.693
3	Energie neutraal wonen op Texel	B. Scholten	€ 383.812	€ 369.945	€ 13.867
4	Demonstratie project Hre-Ketels Ameland	Eneco Installatiebedrijven BV	€ 200.000	€ 79.395	€ 120.605
5	Mosselwad	Vereniging Kust en Zee	€ 5.380.814	€ 5.305.813	€ 75.001
6	Waddensleutels	Vereniging Natuurmonumenten	€ 3.115.665	€ 2.973.996	€ 141.669
7	Boerderijen aan de Waddenkust	LTO Noord	€ 2.164.697	€ 2.164.697	€ -
8	Automooringsysteem	TESO	€ 610.750	€ 610.750	€ -
9	Duurzaam waterbodembeheer zeehavens	Groningen Seaports	€ 144.256	€ 144.256	€ -
10	Zonnecollectief Ameland	Gemeente Ameland	€ 2.653.445	€ 2.653.445	€ -
11	Duurzame mobiliteit op de Wadden	Stichting Urgenda	€ 137.792	€ 10.752	€ 127.040
12	Pilot Spuistroom en testfaciliteit	Stichting Tidal Testing Centre	€ 887.608	€ 887.608	€ -
13	Duurzaam groen in de glastuinbouw	Biogas Agriport BV	€ 1.707.720	€ -	€ 1.707.720
14	WICH Holwerd	Stichting Recreatie en Toerisme Holwerd	€ 99.250	€ 81.172	€ 18.078
15	Spaarwater	Stichting Acacia Institute	€ 587.937	€ 587.937	€ -
16	Vissersommetje	ANV De Lieuw	€ 46.641	€ 42.868	€ 3.773
17	Hof van Heden	Stichting Sint Jan	€ 94.980	€ 94.980	€ -
18	Onderweg naar duurzaam Ternaard	Energie Coöperatie Ternaard	€ 25.000	€ 25.000	€ -
19	Speelontmoetingsveld en kaatsmuur Sexbierum	Vereniging Dorpsbelang Sexbierum - Pietersbierum	€ 10.000	€ 10.000	€ -
20	Bijzondere transitie van streekeigen waddenproducten	Preijde Plant Marketing	€ 76.800	€ -	€ 76.800
21	Texelpoints, loyaal aan de Wadden	Coöperatie Texel Loyaal W.A.	€ 89.021	€ 31.268	€ 57.753
22	WE BIRD	Vogelbescherming Nederland	€ 564.636	€ -	€ 564.636
23	Vogelrijk Zuricheroordpolder	Vereniging Natuurmonumenten	€ 508.736	€ -	€ 508.736
24	Unidentified Floating Objects & Kijkkastenroute in Wierum	Stichting BuitenAtelier	€ 3.900	€ 3.900	€ -
25	Herplant van lepen in de Waddenregio	Stichting Iepenwacht Groningen	€ 2.663.107	€ 2.541.678	€ 121.429
26	WE BIRD Educatief	Vogelbescherming Nederland	€ 300.753	€ 72.830	€ 227.923
TOTAAL VRIJVAL				€ 4.989.395	
<i>op basis van vastgestelde projecten en gewijzigde subsidieverlening</i>					

Van de 25 projecten waarvoor een vaststellingsbeschikking is afgegeven, zijn 5 projecten niet uitgevoerd. Er zijn uiteenlopende redenen waarom sommige projecten niet zijn gerealiseerd: veelal door gewijzigde omstandigheden. Voorbeelden zijn problemen in de financiering van het totale project, beleidswijzigingen overheden waardoor gronden niet aangekocht kunnen worden en onvoldoende samenwerking tussen projectpartners. In totaal wordt een bedrag aan vrijval van € 4.989.395 miljoen toegevoegd aan de algemene reserve⁶.

In bijlage 2 van dit jaarverslag is een totaaloverzicht opgenomen van alle projecten die vanaf 2012 door het Waddenfonds zijn vastgesteld.

BEDRIJFSVOERING

Ter ondersteuning van het dagelijks bestuur en algemeen bestuur is een kleine organisatie ingericht. Er is sprake van een directeur/secretaris, programmamanager, controller, drie programmaregisseurs en ondersteuning. Overige substantiële personeelskosten betreffen inhuur van de beheerfunctie. Deze functie wordt uitgevoerd door de afdeling Subsidiezaken van de provincie Fryslân. De overige ondersteunende diensten op het gebied van financiën, personeel, archief, communicatie, informatie en juridische zaken zijn structureel ingehuurd van de provincie Fryslân (als gevolg van art. 9 bestuursakkoord). Ten slotte zijn in de bedrijfsvoeringskosten opgenomen de kosten van werkplekken, huisvestingskosten en bureaustkosten en ook externe inhuur voor specifieke en specialistische advisering.

De organisatiekosten bedragen maximaal 5% van het gemiddelde van de rijks(jaar)dotaties tot het einde van de looptijd van het Waddenfonds (2026). Daarbij is afgesproken dat er prudent met de beschikbare ruimte voor bedrijfsvoeringskosten wordt omgegaan. Het niet bestede deel (positief resultaat) vloeit aan het einde van het jaar in de Algemene Reserve. In 2016 zijn de organisatiekosten ruim € 140.000 onder het begrote bedrag gebleven. Dat resultaat valt grotendeel te verklaren met een besparing van bijna € 30.000 op de personeelskosten en van ruim € 110.000 op de kosten van bedrijfsvoering.

In 2015 heeft er een evaluatie van de beheerfunctie plaatsgevonden. Uit de evaluatie en analyse is onder meer gebleken dat het wenselijk, maar ook nodig is, de beheerfunctie kwalitatief en kwantitatief te versterken. Daaraan is in 2016 voldaan door een aantal verbetermaatregelen door te voeren. Ook wordt intensiever uitvoering gegeven aan het beheer van projecten waarop subsidiebeschikkingen zijn afgegeven.

⁶ Het totaalbedrag aan vrijval van € 4.989.395 is inclusief een terugbetaling van € 99.482 aan het Waddenfonds vanwege een lager vastgestelde subsidie aan een project.

Project Spaarwater | Afgerond in 2016

Door de klimaatverandering neemt de kans op verzilting van landbouwgewassen in het waddengebied toe. Acacia Water Institute heeft de afgelopen vier jaar in samenwerking met telers voor pootaardappelen en bloembollen nieuwe methoden ontwikkeld om met de toenemende verzilting om te gaan. Het gaat daarbij om optimalisering van drainage, infiltratie van zoet water in de bodem, druppelirrigatie en druppelbemesting. Dit moet in de eerste plaats de oogst ten goede komen maar ook het gebruik van water en meststoffen verminderen.

4 Bijdragen projecten aan doelen Waddenfonds

In het jaarverslag Waddenfonds over 2015 heeft het dagelijks bestuur de ambities voor de toekomst geformuleerd. Het jaar 2016 werd beschouwd als een uitdagend jaar waarin de koers moest worden uitgezet voor de aankomende jaren. Daarbij werd verwezen naar de contouren van een investeringskader voor de komende tien jaar. Met het investeringskader maken de waddenprovincies de weg vrij voor een meerjarenfinanciering van grote projecten, die ook een substantiële bijdrage leveren aan de doelen van het Waddenfonds. Vaak gaat het dan om projecten waar veel geld mee is gemoeid en die voor meerdere jaren een subsidie zouden moeten krijgen.

4.1 INTEGRALE PROJECTEN

De drie waddenprovincies willen de komende tien jaar € 150 miljoen uit het Waddenfonds inzetten voor het aanjagen van investeringen in zes grote opgaven in het Waddengebied. Op die manier willen Fryslân, Groningen en Noord-Holland specifieke problemen oplossen en ruimte creëren voor een verdere ecologische en duurzame economische ontwikkeling van het waddengebied. Dit staat in het Investeringskader Waddengebied 2016 – 2026, dat door Provinciale Staten van de provincies Fryslân, Groningen en Noord-Holland in 2016 is vastgesteld.

De € 150 miljoen uit het Waddenfonds wordt ingezet voor projecten die passen in de volgende zes majeure opgaven:

1. Waddenzee;
2. Havenontwikkeling en natuurverbetering;
3. Het versterken en vermarkten van werelderfgoed;
4. Vitale kust en Afsluitdijk;
5. Eems-Dollard-gebied in balans;
6. Eilanden op eigen kracht.

Aanvullend op de bijdrage uit het Waddenfonds is er altijd sprake van cofinanciering. Er wordt gestreefd naar een groter investeringseffect door minstens eenzelfde bedrag aan cofinanciering als de inzet van het Waddenfonds. De grote projecten waarvoor het Waddenfonds in 2016 middelen beschikbaar heeft gesteld dragen bij aan de volgende majeure opgaven:

WF-BIJDRAGE AAN GROOT PROJECT	MAJEURE OPGAVE INVESTERINGSKADER
Beleefcentrum Afsluitdijk DNA	<ul style="list-style-type: none"> • Versterken en vermarkten werelderfgoed • Vitale kust en Afsluitdijk
Marconi fase 3	<ul style="list-style-type: none"> • Eems-Dollardgebied in balans
Spuistroomcentrale Kornwerderzand	<ul style="list-style-type: none"> • Vitale kust en Afsluitdijk
Vismigratierivier Afsluitdijk	<ul style="list-style-type: none"> • Waddenzee • Vitale kust en Afsluitdijk
Vitale kust Eemsdelta	<ul style="list-style-type: none"> • Eems-Dollardgebied in balans

Project Vitale Kust | Investeringskader Waddengebied

WADDENFONDS INVESTEERT IN VITALISERING EEMS-DOLLARD

Het programma Vitale Kust Eems-Dollard werkt aan een integrale oplossing voor de versterking van de natuur en de economie in het Eems-Dollardgebied. Daarbij gaat het vooral om de verbetering van de ecologische kwaliteit van het Eems-estuarium, de versterking van de dijken en nieuwe vormen van landbouw. Een groot aantal partijen werkt samen in dit ambitieuze project, waaronder de provincie Groningen, Rijkswaterstaat, Groningen Seaports, het Groninger Landschap en een aantal gemeenten en waterschappen. De Eems Dollard is onderdeel van het Eems-estuarium. Een estuarium is een trechtersvormige riviermonding met getijverschil, waar zoet rivierwater en zout zeewater met elkaar mengen tot brak water. Vroeger waren dit visrijke gebieden. De meeste estuaria in Nederland zijn echter in verval geraakt door afdamming. Er zijn nog slechts twee estuaria in ons land over. Naast het Eems-estuarium is dat de monding van de rivier de Schelde in Zeeland.

De huidige slechte staat van het Eems-estuarium komt vooral door te veel slib dat zorgt voor troebel water en verstoring van het ecologisch systeem. Om het estuarium gezonder te maken en de waterkwaliteit te verbeteren, is het nodig om slib uit de Eems-Dollard te verwijderen. Daarvoor is een samenwerking met Duitsland noodzakelijk. De beide landen hebben inmiddels de nodige kennis en plannen uitgewisseld. Het Waddenfonds subsidieert de eerste fase van het programma Vitale Kust waarmee ook een begin wordt gemaakt met de verwijdering van het slib.

Tegelijkertijd kunnen de economie en innovatieve landbouw van het baggerwerk profiteren. Zo wordt het slib gebruikt bij de dijkversterking Eemshaven-Delfzijl. Door de aanleg van een dubbele dijk, ontstaat er een tussenliggende polder van 55 hectare. Deze polder zal ruimte bieden aan nieuwe natuur, zilte landbouw en recreatie.

Vitale Kust Eems-Dollard is een langlopend programma, waarbij alle werkzaamheden en projecten van de eerste fase in 2021 moeten zijn afgerond. Er wordt stapsgewijs gewerkt aan verbetering, waarbij zal worden ingespeeld op nieuwe ontwikkelingen en inzichten.

Veel van de deelprojecten zitten nog in de voorbereidingsfase, maar de eerste concrete stappen zijn al gezet. De subsidie van het Waddenfonds biedt volgens de provincie Groningen meer mogelijkheden voor een integrale aanpak van de problemen, zodat de effecten hiervan vele malen groter zullen zijn.

Totale kosten van het project: € 34.115.042,-

Bijdrage Waddenfonds: € 23.647.188,-

4.2 KENNISHUISHOUDING

Waddenacademie

De Waddenacademie speelt een agenderende, programmerende en informerende rol bij het onderzoek in de Waddenregio. De onderzoeksgebieden zijn: klimaatwetenschappen, ecologie, geologie, economie en sociaalculturele onderwerpen. Het werkprogramma van de Waddenacademie richt zich op het realiseren van het vierde hoofdoel van Waddenfonds: 'Het ontwikkelen van een duurzame kennishuishouding van het waddegebied'.

De Waddenacademie ontvangt jaarlijks een budgetsubsidie van het Waddenfonds. De verleende subsidie bedroeg in 2016 maximaal € 1,2 miljoen op basis van het door het dagelijks bestuur van het Waddenfonds goedgekeurde werkprogramma 2016 van de Waddenacademie. Het werkprogramma van de Waddenacademie voorziet onder andere in de inzet van kennis voor het Waddenfonds. De activiteiten zijn uitgewerkt op basis van drie kerntaken van de Waddenacademie die voortvloeien uit hoofddoelstelling 4 van het Waddenfonds. Deze kerntaken zijn als volgt:

1. Het identificeren van domein overstijgende kennisleemtes ten behoeve van de duurzame ontwikkeling van het waddegebied en het articuleren van voor het waddegebied relevante onderzoeksvragen (Agenderen);
2. Het bevorderen van een samenhangende onderzoeksprogrammering op regionaal, nationaal en internationaal niveau (Programmeren);
3. Het bevorderen van informatievoorziening en kennisuitwisseling in en tussen de kenniswereld, overheid, bedrijfsleven en maatschappelijke organisatie (Informereren).

In 2016 is onder meer gewerkt aan een kennisagenda die aansluit bij maatschappelijke kwesties die spelen in het trilaterale waddegebied. De vijf disciplinaire wetenschapsgebieden (geowetenschap, ecologie, economie, cultuurhistorie, klimaat en water) van de Waddenacademie zijn daarbij leidend.

Verder heeft de Waddenacademie op verzoek van het Waddenfonds twee audits uitgevoerd:

- 1) Een **audit** naar de vraag wat de meest effectieve maatregelen zijn om de vispopulatie in de Waddenzee te versterken. Het rapport is in februari 2016 uitgebracht door de Waddenacademie. De resultaten van de audit hebben er mede toe geleid dat een deel van het in 2016 gehonoreerde project 'Vismigratierivier' wordt ingericht als kenniscentrum voor trekvisseren;

⁷ Voorafgaand aan het expertjudgement zijn alle 120 Waddenfondsprojecten (exclusief de projecten vanuit het Budget Lokale Innovaties) geïnventariseerd.

- 2) **Evaluatie** vier projecten Waddenfonds met een grote onderzoekscomponent. De Waddenacademie heeft vier door het Waddenfonds gefinancierde projecten met een grote onderzoekcomponent geëvalueerd. Het betrof de projecten Mosselwad, Waddensleutels, WaLTER en Metawad. Deze vier grote onderzoekprogramma's zijn in 2009 en 2010 gefinancierd door het Waddenfonds. Mosselwad en Waddensleutels zijn in 2016 afgerond en vastgesteld. WaLTER en Metawad zijn lopende projecten en bevinden zich in een afrondend stadium.

De Waddenacademie heeft in 2016 bijgedragen aan de beoordeling (expert-judgement) van Waddenfondsprojecten. Op 16 december 2016 heeft het dagelijks bestuur het werkprogramma 2017 van de Waddenacademie goedgekeurd en een subsidieverleningsbeschikking afgegeven voor 2017.

Expertjudgement Waddenfondsprojecten

In haar negende advies heeft de Kwaliteitscommissie aangegeven dat de commissie bij herhaling heeft bepleit dat het Waddenfonds stimuleert dat projecten worden ingediend die meer dan een van de hoofddoelstellingen beogen. De commissie sluit niet uit dat er ook diverse aanvragen zijn ingediend die primair één thematisch doel dienen maar ook positieve effecten hebben ten aanzien van andere thema's. *In de monitoring van de 'outcome' van projecten moet tot uiting komen in hoeverre projecten direct en indirect bijdragen aan meervoudig doelbereik en door samenwerkende partijen tot stand komen.*

In 2015 heeft het Waddenfonds aan RoyalHaskoningDHV opdracht verleend tot het systematisch scannen van projecten waar Waddenfondssubsidies aan zijn verleend. De projecten worden beschreven in termen van 'input' (investeringen en beoogde activiteiten), 'output' (inhoudelijke prestaties) en 'outcomes' (bijdrage aan Waddenfondsdoelen).

De Waddenfondsprojecten⁷ zijn door een groep experts⁸ beoordeeld om een beter zicht te krijgen op de 'opbrengst' van 10 jaar Waddenfonds en de bijdrage van de projecten aan de hoofddoelen van het Waddenfonds. Voor de (afgeronde en lopende) projecten levert dit een belangrijke bijdrage aan de verantwoording van de Waddenfondssubsidies. Er zijn tevens aanbevelingen gedaan voor de inzet van middelen in de toekomst.

De meeste Waddenfondsprojecten zijn gerelateerd aan de hoofddoelen 1 en 3 zoals verwoord in hoofdstuk 1 van het voorliggend Jaarverslag. Het aantal

⁸ De beoordeling van projecten heeft plaatsgevonden in een tweetal expertdagen waaraan de leden van de Kwaliteitscommissie Waddenfonds en de leden van de Waddenacademie hebben deelgenomen.

projecten gerelateerd aan hoofddoel 2 is beperkt. Hoofddoel 4 komt (in principe) in elk project aan bod, maar het beeld is dat dit doel veelal alleen genoemd wordt als algemene spin-off. De expertjudgement levert geen inzicht in de mate waarin de Waddenfondsprojecten aan de hoofddoelen van het Waddenfonds bijdragen. Dat kan alleen als voor alle doelen meetbare indicatoren zijn vast te stellen als maatstaven.

In de rapportage van RoyalHaskoningDHV zijn onder andere de volgende aanbevelingen op programmaniveau gedaan:

1. Hoofddoelen regelmatig nader duiden in het licht van de actuele tijdsgeschiedenis;
2. Stuur meer op samenhang in de context van het wadengebied;
3. Breng regelmatig focus aan binnen de thema's van het Waddenfonds, wederom in het licht van de actuele tijdsgeschiedenis;
4. Zorg voor een set indicatoren, op het niveau van de hoofddoelen en/of de thema's van het Waddenfonds (meetbaar en verifieerbaar);
5. Grote, maar ook kleine projecten zijn en blijven van belang om bij te dragen aan de hoofddoelen van het Waddenfonds.

4.3 VERHOUDING ECOLOGIE/ECONOMIE

De Gemeenschappelijke regeling Waddenfonds stuurt sinds de decentralisatie met subsidieplafonds per openstellingsperiode op artikel 3 uit het bestuursakkoord: **“De gelijke verdeling van de middelen aan het einde van de periode (2026) uit het Waddenfonds tussen duurzame economie en ecologie wordt in stand gehouden”**.

Over 2016 was het beeld als volgt:

SUBSIDIEPLAFONDS WADDENFONDS VERDEELD NAAR:		
	Ecologie	Economie
2012/2013	45%	55%
2014	52%	48%
2015	40%	60%
2016	0%	100%
Gemiddeld vanaf 2012 tot heden	34%	66%

SUBSIDIETOEKENNING WADDENFONDS VERDEELD NAAR:

	Ecologie	Economie
2012/2013	50%	50%
2014	69%	31%
2015	75%	25%
2016	11%	89%
Gemiddeld vanaf 2012 tot heden	51%	49%

SUBSIDIEVASTSTELLINGEN VERDEELD NAAR:

	Ecologie	Economie
2013	81%	19%
2014	20%	80%
2015	76%	24%
2016	49%	51%
Gemiddeld vanaf 2012 tot heden	57%	43%

Het verschil in percentages tussen de verdeling bij openstelling (subsidieplafonds) en bij toekenning vloeit onder andere voort uit het feit dat voor twee openstellingen – de tenders ‘Duurzame recreatie en toerisme’ en ‘Waddenfilm’ - de indieningstermijn liep tot begin 2017. De beslissingen over deze aanvragen vinden plaats in 2017. Tegelijkertijd zijn in 2016 vooral projecten gesubsidieerd die betrekking hadden op de openstelling Duurzame recreatie en toerisme van eind 2015. Ook komt het voor dat per openstellingsperiode niet voor elk thema aanvragen worden ingediend die leiden tot uitputting van het beschikbare budget (het bereiken van de gestelde subsidieplafonds).

In 2016 heeft het dagelijks bestuur van het Waddenfonds met drie subsidieplafonds voor 100% gestuurd op het genereren van projecten die leiden tot een economische investering in het wadengebied. Ook bij de subsidietoekenningen in 2016 is eenzelfde beeld te zien als wordt gekeken

naar het totaalbedrag dat is toegekend: 11% ecologie en 89% economie. Indien alleen de projecten in beschouwing worden genomen die in 2016 zijn vastgesteld dan is de verhouding 49% ecologie en 51% economie. Deze percentages zijn berekend inclusief de projecten die in 2012 door het Rijk zijn overgedragen en in 2016 zijn vastgesteld.

Het gemiddelde percentage vanaf 2012 op basis van vaststellingen is 57% ecologie en 43% economie. Hierbij wordt opgemerkt dat buiten beschouwing is gelaten dat positieve indirecte effecten kunnen optreden. Projecten die worden gerangschikt als 'ecologie' kunnen een positief economisch effect hebben en vice versa. Zo zullen tijdens de realisatiefase van een natuurproject aannemers worden ingehuurd (werkgelegenheid). Bovendien kan dat project na oplevering een positieve impuls hebben voor recreatie en toerisme (bestedingen) in het desbetreffende gebied.

Project Atlantikwall | Gehonoreerd in 2016

Het waddenbrede project 'Atlantikwall in het Waddengebied' is gericht op het herstellen van het versnipperde en verwaarloosde oorlogserfgoed langs de waddenkust. Daarbij worden zes voormalige Duitse bunkers uit de Tweede Wereldoorlog in de drie waddenprovincies opengesteld en toegankelijk gemaakt voor publiek. Bezoekers krijgen in de bunkers informatie over onder meer de Duitse bezetting, de bouw van de Atlantikwall en de gevolgen van de oorlog voor de bewoners en het landschap. Naast de Atlantikwall kregen in 2016 nog vijf toeristische projecten uit de eerste tender Duurzame Recreatie en Toerisme een bijdrage van het Waddenfonds.

Op de foto: Projectleider Maaïke Carlebuur en programmaregisseur Peter Saal bij Verdedigingsbereich Den Helder in Huisduinen, waar een expeditie- en ervaringcentrum voor het publiek wordt gevestigd.

5 Organisatie en uitvoering

5.1 WIJZE VAN ORGANISEREN

Gemeenschappelijke Regeling Waddenfonds

In mei/juni 2012 hebben Provinciale Staten van de provincies Fryslân, Groningen en Noord-Holland besloten tot het instellen van het openbaar lichaam Waddenfonds op basis van een gemeenschappelijke regeling.

Dagelijks bestuur en algemeen bestuur

Het dagelijks bestuur van het Waddenfonds bestaat uit drie leden, die eveneens gedeputeerde zijn in de eigen waddenprovincie. Het algemeen bestuur heeft negen leden. Naast de drie gedeputeerden zijn vanuit Fryslân, Groningen en Noord-Holland ieder twee leden van Provinciale Staten afgevaardigd. Voor elk van de bestuursleden is een plaatsvervanger aangewezen. Het algemeen bestuur is als volgt samengesteld:

SAMENSTELLING ALGEMEEN BESTUUR VANAF JULI 2016

Dhr. H. Staghouwer	Gedeputeerde (tevens lid dagelijks bestuur WF), voorzitter ⁹	Provincie Groningen
Dhr. K. Kielstra	Gedeputeerde (tevens lid dagelijks bestuur WF)	Provincie Fryslân
Dhr. C.J. Loggen	Gedeputeerde (tevens lid dagelijks bestuur WF)	Provincie Noord-Holland
Dhr. M. de Roo	Lid Provinciale Staten	Provincie Fryslân
Dhr. P. Kraaima	Lid Provinciale Staten	Provincie Fryslân
Dhr. J.K. Star	Lid Provinciale Staten	Provincie Groningen
Dhr. H. Miedema	Lid Provinciale Staten	Provincie Groningen
Dhr. W. Bakker	Lid Provinciale Staten	Provincie Noord-Holland
Mw. E.A.S. Rommel	Lid Provinciale Staten	Provincie Noord-Holland

SAMENSTELLING ALGEMEEN BESTUUR TOT JULI 2016

Dhr. K. Kielstra	Gedeputeerde (tevens lid dagelijks bestuur WF), voorzitter ⁹	Provincie Fryslân
Dhr. H. Staghouwer	Gedeputeerde (tevens lid dagelijks bestuur WF)	Provincie Groningen
Dhr. C.J. Loggen	Gedeputeerde (tevens lid dagelijks bestuur WF)	Provincie Noord-Holland
Dhr. M. de Roo	Lid Provinciale Staten	Provincie Fryslân
Dhr. P. Kraaima	Lid Provinciale Staten	Provincie Fryslân
Dhr. F.A.M. Keurentjes	Lid Provinciale Staten	Provincie Groningen
Dhr. H. Miedema	Lid Provinciale Staten	Provincie Groningen
Dhr. W. Bakker *)	Lid Provinciale Staten	Provincie Noord-Holland
Mw. E.A.S. Rommel *)	Lid Provinciale Staten	Provincie Noord-Holland

⁹ Op basis van roulerend voorzitterschap benoemd voor een periode van vier jaar. *) Wegens het vervullen van andere functies hebben dhr. C. Boland en mw. P.J. van Hartkamp-de Jong in het voorjaar van 2016 hun Statenlidmaatschap van de provincie Noord-Holland beëindigd. Derhalve zijn zij niet langer lid van het Algemeen Bestuur Waddenfonds. De Staten van Noord-Holland hebben in hun plaats dhr. W. Bakker en mw. E.A.S. Rommel aangewezen.

Uitvoeringsorganisatie

Ter ondersteuning van het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur van het Waddenfonds is medio 2012 een kleine uitvoeringsorganisatie ingericht. Daarnaast vindt inhuur plaats voor de beheerfunctie.

Commissie Kwaliteitstoetsing Waddenfonds

Het algemeen bestuur van het Waddenfonds heeft bij de start van de Gemeenschappelijke regeling in 2012 – op basis van artikel 23 van de gemeenschappelijke regeling Waddenfonds – de Commissie Kwaliteitstoetsing Waddenfonds ingesteld. Deze Kwaliteitscommissie bestaat uit onafhankelijke deskundigen op het terrein van economie, ecologie en op het vlak van bestuur en governance. De Commissie heeft een tweeledige adviestaak:

1. over het ontwerp-uitvoeringskader, het ontwerp-Uitvoeringsprogramma en het ontwerp-Jaarverslag;
2. over monitoring en periodieke evaluatie van het beheer van Waddenfonds en de besteding van middelen van het fonds.

De adviezen van de Kwaliteitscommissie zijn opgenomen in een [digitaal overzicht](#) (Stack).

De Kwaliteitscommissie beoordeelt de jaarstukken (jaarverslag en jaarrekening) aan de hand van vier hoofdaanbevelingen:

1. Werk vanuit een integrale gebiedsvisie. Deze geeft richting aan maatregelen die substantieel bijdragen aan het bereiken van de doelen van het Waddenfonds, aan het zetten van accenten in Jaarprogramma's en draagt bij aan coalitievorming bij subsidieaanvragen;
2. Bevorder aanvragen waarmee aan meerdere (hoofd)doelen per project wordt bijgedragen;
3. Leg meer nadruk op de innovatieve kant bij aanvragen voor subsidies uit het Budget lokale innovaties;
4. Zet meer instrumenten in (dan subsidieverstrekking op volgorde van ontvangst) waarmee meer sturing kan worden gegeven op doelbereik.

In het licht van deze aanbevelingen en mede naar aanleiding van de vaststelling van het Investeringskader Waddengebied is in het najaar 2016 door het Waddenfonds gestart met het opstellen van het concept-Uitvoeringskader Waddenfonds. Daarin wordt – na advisering door onder andere de Kwaliteitscommissie – aan Provinciale Staten voorgelegd hoe vanuit de integrale visie op het gebied en de opgaven door het Waddenfonds

de hoofddoelen zijn vertaald in gespecificeerde doelen. Dit is richtinggevend voor het zetten van de accenten bij de inzet van de middelen door het Waddenfondsbestuur. De zes majeure opgaven zoals gesteld in het investeringskader waddengebied dragen bij aan coalitievorming en stellen ook het Waddenfonds in staat om in de verdere programmering te sturen op de bijdrage van projecten aan meerdere (hoofd)doelen.

In 2016 is in de voorlichting en in de beoordeling van subsidieaanvragen uit het budget Lokale Innovaties het innovatieve aspect benadrukt. Om na te gaan welke redenen er zijn dat er in 2016 weinig BLI-aanvragen zijn gehonoreerd, is inmiddels een evaluatie gestart. De uitkomsten daarvan zullen in 2017 worden omgezet in een gewijzigde inzet van het budget lokale innovaties.

De vierde aanbeveling wordt nu voor het tweede jaar op rij opgevolgd door te werken met een tendersystematiek. In 2016 betrof dat de tenders voor het thema Duurzame recreatie en toerisme en de tender voor de waddenfilm. In dit laatste geval betreft het een tender waarbij de financiële bijdrage zal worden verleend in de vorm van een subsidie met terugbetalingsverplichting in plaats van de klassieke subsidie. Voor deze openstelling is een samenwerkingsovereenkomst met het Filmfonds aangegaan.

Adviescommissie rechtsbescherming Waddenfonds

In de 'Verordening adviescommissie rechtsbescherming Waddenfonds' van 6 december 2012 heeft het algemeen bestuur van het Waddenfonds besloten tot het instellen van een vaste commissie van advies aan het bestuur voor de behandeling van bezwaarschriften. Deze adviescommissie bestaat uit een voorzitter en ten minste twee leden, die geen deel uitmaken van of werkzaam zijn onder verantwoordelijkheid van de deelnemers aan, dan wel het bestuur van de gemeenschappelijke regeling. Het betreft dus een onafhankelijke bezwarencommissie.

5.2 BEHEER EN CONTROLE

Beheerorganisatie

De werkzaamheden van de beheerorganisatie zijn verdeeld in de volgende drie hoofdtaken:

1. Beoordeling van subsidieaanvragen;
2. Beheer van subsidieprojecten;
3. Ondersteuning van de uitvoeringsorganisatie en de directeur van het Waddenfonds.

Klik op de link voor
meer informatie

Bij de beoordeling van de aanvragen gaat het primair om de vraag of de projecten voldoen aan alle geldende subsidiecriteria en wet- en regelgeving. De uitkomsten van deze technische toets worden vastgelegd in een beoordelingschecklist dat samen met een inhoudelijke toets van de programmaregisseur wordt verwerkt in het beleidsadvies van de directeur en aangeboden aan het dagelijks bestuur.

In de fase waarin de subsidies zijn toegekend en de projecten van start zijn gegaan, is het belangrijk om goed te monitoren of het project conform de gestelde voorwaarden wordt uitgevoerd. Ieder jaar dienen subsidieontvangers daartoe minimaal één voortgangsrapportage in. Hiermee doen zij verslag van hun activiteiten en kunnen zij nieuwe financiële voorschotten aanvragen op basis van gerealiseerde kosten. Daarnaast vinden op reguliere basis startgesprekken, voortgangsgesprekken en locatiebezoeken plaats.

Daarnaast ondersteunt de beheerorganisatie de directeur en de programmaregisseurs met kennis en expertise. Dit betreft onder meer advies over complexe subsidie technische en juridische zaken en toetsing van beleid aan diverse (Europese) regelgeving.

Tot slot ondersteunt de beheerorganisatie de uitvoeringsorganisatie bij bezwaarprocedures en verzoeken in het kader van de Wet Openbaarheid Bestuur (WOB).

Beheer- en controlesysteem

Eind 2016 heeft het Waddenfonds 102 projecten in beheer. Totaal is aan deze projecten ongeveer € 150 miljoen aan subsidie verleend, waarvan nog afgerond € 98 miljoen uitbetaald moet worden. Op basis van de huidige informatie zullen tot eind 2017 hiervan ongeveer 60 projecten tot afronding komen. Het verzoek tot afrekening van de subsidie volgt 13 weken na afronding van het project. De beheerorganisatie verwacht derhalve vanaf het tweede kwartaal 2017 een piek in het aantal verzoeken tot vaststelling.

In 2016 heeft de beheerorganisatie naar schatting tussen 50 en 60 gesprekken gevoerd. Dit betreft start-, tussentijdse en eindgesprekken met subsidieontvangers en voorlichtingsgesprekken met aanvragers. De beheerorganisatie voert enkele van deze gesprekken samen met de programmaregisseurs in het kader van kennisuitwisseling.

Naar schatting heeft de beheerorganisatie in ongeveer 12 van de 23 vast-

stellingen een locatiebezoek afgelegd. Daarnaast voert de beheerorganisatie ongeveer de helft van de gesprekken op locatie of bij de subsidieontvanger om voldoende betrokken te zijn bij de projecten en de mensen achter de projecten.

In 2016 zijn 42 wijzigingsverzoeken behandeld en aan het dagelijks bestuur voorgelegd. De wijzigingen variëren van uitstel van de einddatum door vertraging in de uitvoering tot het overdragen van de subsidie of gedeeltelijk niet kunnen realiseren van de resultaten. De beheerorganisatie beoordeelt de wijzigingen op twee hoofdvoorwaarden. De mate waarin de subsidieontvanger een vertraging heeft kunnen voorzien en de mate waarin hij daar invloed op heeft kunnen uitoefenen. Bijzonder aan het Waddenfonds is dat het fonds een hefboom voor ontwikkeling wil zijn, waardoor projecten in een vroege fase van de uitvoering voor subsidie bij het Waddenfonds worden ingediend. Het optreden van uitvoeringsrisico's komt daardoor regelmatig voor. Door de voortgangsrapportages en voortgangsgesprekken en de actieve houding van de beheerorganisatie kan schade, zoals het moeten intrekken of lager vaststellen van subsidies toch slechts in beperkte mate voorkomen. De beheerorganisatie heeft in 2016 in 7 gevallen een dergelijk besluit aan de directeur en het dagelijks bestuur moeten voorleggen.

Bezwaar en beroep

Een belanghebbende kan bezwaar maken tegen een besluit van het bestuur van het Waddenfonds. Daarnaast kan een ieder een klacht indienen over de wijze waarop een bestuursorgaan zich jegens hem of een ander heeft gedragen. Voor de advisering over bezwaarschriften en klachten heeft het bestuur een onafhankelijke adviescommissie ingesteld. Standaardprocedure is dat het Waddenfonds altijd eerst via een minnelijke weg tot een oplossing probeert te komen. In 2016 zijn 7 bezwaarschriften ingediend en zijn geen klachten ontvangen.

Alle ingediende bezwaarschriften hadden betrekking op subsidieverstrekking. In één geval heeft het dagelijks bestuur een beslissing op bezwaar genomen waarbij de subsidie alsnog is toegekend aan de bezwaarmaker. Hiermee was een subsidiebedrag gemoeid van € 899.799. In twee gevallen, waarin geen subsidie werd verleend, zijn de bezwaarschriften ingetrokken na overleg met vertegenwoordigers van het Waddenfonds. Een ander bezwaar dat betrekking had op de hoogte van de verstrekte subsidie is ingetrokken nadat het dagelijks bestuur een gewijzigde subsidiebeschikking heeft afgegeven, conform het advies van de Adviescommissie rechtsbescherming Waddenfonds.

Eind 2016 zijn nog twee bezwaren in procedure en loopt er nog een hoger beroep bij de rechtbank nadat het dagelijks bestuur een beslissing op bezwaar had genomen waarbij het besluit om geen subsidie toe te kennen, werd gehandhaafd.

Verzoeken Wet Openbaarheid Bestuur (WOB)

In 2016 zijn diverse WOB verzoeken ingediend bij het Waddenfonds. De formele WOB verzoeken, meestal ingediend via een advocaat/adviesbureau, zijn formeel (en binnen de wettelijke termijn) afgehandeld. Enkele andere verzoeken "om informatie" zijn via de mail afgehandeld waarna werd gevraagd of het antwoord naar tevredenheid was en als afgehandeld kon worden beschouwd. In totaal zijn 8 verzoeken om informatie afgehandeld.

Project Spuistroomcentrale | Investeringskader Waddengebied

SPIJSTROOMCENTRALE IMPULS VOOR ENERGIE-NEUTRALE AFSLUITDIJK

De Afsluitdijk is zeer geschikt voor het opwekken van energie, ook voor stromingsenergie. In Kornwerderzand, bij de Lorentzsluizen gaat het bedrijf Kornwerderzand Tidal turbines in de stroomgaten van de sluizen plaatsen om zo duurzame energie op te wekken. De turbines zijn een soort onderwater-windmolens. Zodra de sluizen opengaan en het water gaat stromen gaan de 'molens' draaien en daardoor stroom opwekken. In totaal zitten er tien stroomgaten in deze sluizen. In de middelste zes stroomgaten, worden in totaal achttien turbines geplaatst. Drie per stroomgat.

De opgewekte stroom wordt via een stroomkabel direct geleverd aan het energienet om huizen, bedrijven en het monument op de Afsluitdijk van elektriciteit te voorzien. De verwachting is dat deze turbines van turbinefabrikant Tocardo maar liefst 600 huishoudens van elektriciteit gaan voorzien. Met dit pilotproject, mede ontwikkeld door Antea Group, wil het bedrijf niet alleen aantonen dat op deze manier op grote schaal energie opgewekt kan worden, maar wil het ook onderzoeken wat de ecologische gevolgen hiervan zijn voor de omgeving.

Sjoerd Keijser, projectleider van Kornwerderzand Tidal is trots op het project en blij met de subsidie van het Waddenfonds. „De bijdrage van het Waddenfonds is erg belangrijk geweest. Zonder subsidies is het niet mogelijk dit soort innovaties te ontwikkelen. Alles wordt op maat gemaakt, er is nog geen seriefabricage van en dan is het duur. Kornwerderzand Tidal wordt één van de icoonprojecten op de Afsluitdijk, dat wereldwijde belangstelling zal trekken”, zo verwacht Keijser.

Inmiddels is ook duidelijk wanneer het project opgeleverd kan worden. Volgens Keijser is dat in 2018. „Op dit moment zijn we bezig met de laatste vergunningen en kunnen de mensen volgend jaar met eigen ogen zien hoe het werkt. Vanaf het Afsluitdijk Informatiecentrum in Kornwerderzand is het maar een klein stukje lopen naar de sluizen. Iedereen is dan welkom.”

Totale kosten project: € 8.627.289,-
Subsidie Waddenfonds: € 2.803.869,-

6 Voorlichting en publiciteit

Dit hoofdstuk behandelt de in 2016 uitgevoerde voorlichtings- en publiciteitsmaatregelen. Het Waddenfonds heeft in 2016 de communicatie op belangrijke onderdelen verder geprofessionaliseerd.

Website

In september van het afgelopen jaar is de nieuwe website online gegaan. Naast een moderne vormgeving en uitstraling worden nu vooral ondernemers, overheden en organisaties beter gefaciliteerd bij het indienen van een subsidieaanvraag. Het indienen van een aanvraag wordt op de website stapsgewijs inzichtelijk gemaakt. Daarnaast is de informatievoorziening over regelgeving en gehonoreerde projecten van het Waddenfonds beter toegankelijk gemaakt. De nieuwe website is ook via tablet en smartphone te raadplegen. Komend jaar worden op de website alle projecten, die financieel door het Waddenfonds worden gesteund, aan de hand van een Geografische Informatie Systeem (GIS) zichtbaar gemaakt en in de etalage gezet.

Nieuwsbrief

De nieuwsbrief heeft een nieuwe vormgeving gekregen en wordt digitaal verstuurd. Daarnaast is de verschijningsfrequentie van de nieuwsbrief van het Waddenfonds sterk opgevoerd. De digitale nieuwsbrief is een belangrijk communicatiemiddel om betrokken stakeholders, marktpartijen en lagere overheden te informeren over gehonoreerde projecten en beleidsontwikkelingen bij het Waddenfonds. Het aantal abonnees is inmiddels de 500 gepasseerd. Uit het digitale registratiesysteem blijkt dat de abonnees de nieuwsbrieven van het Waddenfonds goed lezen.

Free publicity

Met de verspreiding van persberichten heeft het Waddenfonds in 2016 veelvuldig publiciteit gegenereerd voor projecten, die een financiële bijdrage krijgen uit het fonds. De regionale media in het Waddengebied maken volop gebruik van de verstrekte persinformatie.

Waddendag

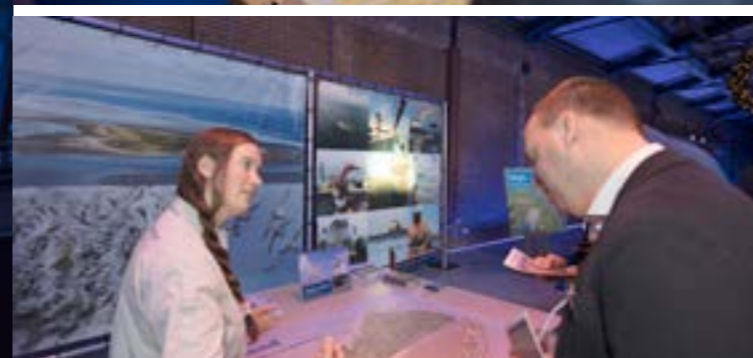
De jaarlijkse Waddenfondsdag is onder de naam Waddendag in 2016 in een nieuwe jas gestoken. Onder de noemer 'Kansen pakken in de Waddenregio' is op vrijdag 25 november in theater De Kampanje in Den Helder veel aandacht geschonken aan hoe ondernemers en andere partijen investeringen van het Waddenfonds maximaal kunnen benutten. Daarbij was er aandacht voor de kracht van community building. De ruim 225 ondernemers, bestuurders en stakeholders werd een interactief programma aangeboden met kenniscolleges, een workshop van de Jonge Waddenacademie, excursies in de haven van Den Helder en een projectenmarkt. Ook was er volop ruimte voor relatiebeheer en netwerken. Het Waddenfonds organiseerde tijdens de Waddendag eveneens speeddates

voor de tender Duurzame Recreatie en Toerisme. Ondernemers en andere partijen werden zo in de gelegenheid gesteld om na te gaan hoe kansrijk hun projectplannen zijn voor een subsidieaanvraag bij het Waddenfonds. In totaal hebben zo'n twintig potentiële deelnemers gebruik gemaakt van een speeddate. Om de Waddendag doorlopend te verbeteren, zijn de bezoekers halverwege december digitaal geëvalueerd over het programma. De overgrote meerderheid van de respondenten heeft het congres beoordeeld met een rapportcijfer 7 en 8. Ook zijn er suggesties gedaan voor eventuele verbeteringen en aanpassingen.

Voor het komend jaar wil het Waddenfonds de organisatie voor de Waddendag verbreden. Zo wordt er samenwerking gezocht met het Regiecollege Waddengebied (RCW).

Video-impresie van de Waddendag 2016.

Klik op de video om hem te bekijken

Project Waddensleutels | Afgerond in 2016

Overheden en natuurorganisaties werken aan het herstel van een rijk ecosysteem in de Waddenzee. Onder regie van de Vereniging Natuurmonumenten is de afgelopen jaren een studie verricht en veel veldwerk gedaan naar biobouwers in de Waddenzee, zoals mosselen, oesters en zeegras. Biobouwers spelen een sleutelrol in de verbetering van de waterkwaliteit en de biodiversiteit van het wad. Het project Waddensleutels heeft met steun van het Waddenfonds gekeken wat het belang is van biobouwers en hoe deze kenmerkende soorten weer volop een kans kunnen krijgen in de Waddenzee.

7 Toekomstgericht investeren in een duurzaam Waddengebied

INVESTERINGSKADER WADDENGEBIED

De bestuurders van het Waddenfonds hebben het afgelopen jaar een visie voor de lange termijn ontwikkeld. Voor de komende tien jaar willen Henk Staghouwer, Cees Loggen en Klaas Kielstra fors investeren in grote opgaven die een blijvend effect hebben op de economie en ecologie van het waddengebied. De contouren van het Investeringskader Waddengebied 2016 – 2026 zijn inmiddels zichtbaar. De focus ligt daarbij op zes aandachtsgebieden in de Waddenregio, die van vitaal belang en kansrijk zijn voor het gebied. Op basis van deze koers wil het dagelijks bestuur van het Waddenfonds toekomstgericht en meerjarig investeren in een duurzaam waddengebied.

“We hebben het afgelopen jaar een behoorlijk slag geslagen. Zo zijn er door het Waddenfonds met succes voor de toeristische sector ook nog twee tenders uitgezet, een vorm van subsidieverlening waarbij de beste projecten worden gehonoreerd. Dat heeft geleid tot stevige projecten, waarmee recreatie en toerisme in het waddengebied een belangrijke impuls krijgt. Een aantal projecten wordt getrokken door ondernemers. Dat vind ik belangrijk. En ook rond het Investeringskader hebben we veel in gang kunnen zetten”, aldus Klaas Kielstra.

“De koers voor de komende tien jaar is nu bepaald. Het Investeringskader Waddengebied 2016-2026 is vastgesteld in de Provinciale Staten van de drie provincies en die gaan zich hier ook voor inzetten”, zo vult voorzitter Henk Staghouwer aan.

In het Investeringskader staan zes grote opgaven in het waddengebied waar ook het Waddenfonds de komende tien jaar 150 miljoen euro voor gaat inzetten. Grotere projecten moeten invulling gaan geven aan de gestelde opgaven. De drie waddenprovincies stemmen dit onderling in goed overleg af. Bij de start van het meerjarige investeringsprogramma in 2016 werd dat meteen zichtbaar. „De beleidscontouren waren nog maar net geformuleerd of het Waddenfonds kende al subsidies toe aan drie grote projecten: het Beleefcentrum Afsluitdijk, de Spuistroomcentrale bij Kornwerderzand en het Programma Vitale Kust Eems-Dollard. Projecten die perfect passen bij onze ambities van het Investeringskader Waddengebied. Zo zie je dat theorie en praktijk naadloos op elkaar aansluiten”, aldus Cees Loggen.

Wel willen de bestuurders benadrukken dat met het Investeringskader wordt gemikt op minstens een verdubbeling van de inzet van het Waddenfondsgeld. „De ambitie is groter. We willen graag dat de grotere projecten door meerdere, verschillende partijen financieel worden gesteund. Dan is het

v.l.n.r. Cees Loggen, Henk Staghouter en Klaas Kielstra

effect groter en is er meer mogelijk”, legt Staghouter uit. „Zo zou één euro subsidie van het Waddenfonds meer euro’s van derden voor een project moeten aantrekken. We zien het als een uitdaging om dit goed door te ontwikkelen in 2017. Deze aanpak vereist een zorgvuldige voorbereiding van de subsidietoekenningen voor het Investeringskader Waddengebied.”

Klaas Kielstra hoopt dat daarnaast in het vervolg op projecten die op dit moment in uitvoering zijn er nog veel initiatieven ontstaan. Het Waddenfonds maar ook de overheid (zowel lokaal, regionaal als landelijk) hebben de afgelopen jaren flink bijgedragen aan infrastructurele investeringen en verbeteringen van de omgevingskwaliteit in het waddengebied. Volgens Kielstra is nu de gemeenschap en het bedrijfsleven aan zet om de kansen, die deze investeringen bieden, te pakken en te benutten.

„Het is prachtig dat we flink geld hebben gestoken in bijvoorbeeld het project Vaart in de Sudde, waarbij de vaarverbinding tussen Dokkum en de Waddenzee geschikt wordt gemaakt voor motorboten met een diepgang tot 1.30 meter. Maar het zou nog mooier zijn als een horecaondernemer langs de route een terras aanlegt en zijn omzet omhoog ziet gaan. Het gaat erom de veranderende omstandigheden goed te benutten om zo de veerkracht en vitaliteit van het waddengebied te vergroten. Dat is niet makkelijk en daar moeten we samen hard aan werken.”

Staghouter vult zijn collega-bestuurslid aan: „Niet voor niets hebben we op de afgelopen Waddendag juist aan dit thema veel aandacht besteed. We hopen dat ondernemers, organisaties en andere partijen de samenwerking zoeken om de kansen te benutten die het Waddenfonds biedt.”

Voor het Waddenfonds is in 2016 een nieuwe fase aangebroken. Niet alleen zijn er forse stappen gezet voor de meerjarige financiering van de majeure opgaven. Ook worden er steeds meer projecten afgerond, die in het verleden uit het fonds een subsidie hebben gekregen. De controle en afwikkeling van deze afgeronde projecten vergt meer tijd van de uitvoeringsorganisatie van het Waddenfonds.

„Het is geweldig om te zien als projecten succesvol worden afgerond. Dat is toch eer van je werk”, zo vindt Cees Loggen. „Al met al is het dus een goed jaar geweest voor de ontwikkeling van het waddengebied. Ambities worden steeds concreter, er komen nog steeds mooie nieuwe projecten bij en steeds meer eerder gestarte projecten worden succesvol afgerond. Bij deze resultaten mogen we best even stil staan, maar niet te lang. Want we moeten met z’n allen het tempo erin houden. Er liggen tenslotte nog genoeg uitdagingen voor de komende jaren!”

Bijlage

1

TABEL MET GEHONOREERDE PROJECTEN IN 2016¹⁰

Klik op de projectnaam voor meer informatie

NR	PROJECTNAAM	SUBSIDIEONTVANGER	SUBSIDIABELE KOSTEN	SUBSIDIE WF	ECOLOGIE	ECONOMIE
1	Dwaalfilm Dynamische Wadden	Rombus BV	€ 999.755	€ 899.799	€ 899.799	
2	Ontdek natuur en landschap Waal en Burg (niet uitgevoerd)	Vereniging Natuurmonumenten	€ 968.007	€ 325.411	€ 197.746	€ 127.665
3	Het Wier van Wieringen	Gemeente Hollands Kroon	€ 3.514.666	€ 1.163.800	€ 413.000	€ 750.800
4	Vaart in de Sud Ie	Gemeente Dongeradeel	€ 3.607.801	€ 1.082.340		€ 1.082.340
5	Rondje Lauwersmeer, beleef het Lauwersmeer!	Provincie Groningen	€ 3.324.286	€ 994.286		€ 994.286
6	Sound Sea Food Den Oever	Visafslag De Oever Beheer BV	€ 1.000.409	€ 200.082		€ 200.082
7	Vernieuwen Vlietermonument en verbeteren beleving omgeving	Gemeente Hollands Kroon	€ 4.166.667	€ 1.500.000		€ 1.500.000
8	Atlantikwall in het Waddengebied	Zeestad Beheer BV	€ 4.395.637	€ 2.891.708		€ 2.891.708
9	Unidentified Floating Objects & Kijkkastenroute in Wierum	Stichting BuitenAtelier	€ 13.000	€ 3.900		€ 3.900
10	Blauw Afval, Groene Waarde	Stichting GreenPort Noord-Holland Noord	€ 641.000	€ 448.700		€ 448.700
11	Pilot Maritiem Milieu Ponton	Damen Shipyards Den Helder	€ 538.745	€ 188.561		€ 188.561
12	St. Clemenskerk, kerk in opbouw	Kerkbestuur St. Clemensparochie Ameland	€ 171.500	€ 70.000		€ 70.000
13	De Tuin naast de Branding	Stichting Vrienden van de Tuin naast de Branding	€ 68.618	€ 34.309		€ 34.309
14	Wad maak je?	Stichting It Erfskip	€ 46.330	€ 23.165		€ 23.165
TOTAAL OP BASIS VAN OPENSTELLINGEN			€ 23.456.421	€ 9.826.061	€ 1.510.545	8.315.516
15	Waddencentrum De Nieuwe Afsluitdijk	Gemeente Súdwest-Fryslân	€ 10.567.500	€ 4.015.650		€ 4.015.650
16	Marconi fase 3	Gemeente Delfzijl	€ 7.724.271	€ 3.209.708		€ 3.209.708
17	Vismigratierivier deel 2	Gemeente Súdwest-Fryslân	€ 34.981.402	€ 200.000	€ 130.000	€ 70.000
18	Spuistroomcentrale Komwerderzand	Komwerderzand Tidal BV	€ 8.627.289	€ 2.803.869		€ 2.803.869
19	Vitale kust Eems Delta	Provincie Groningen	€ 36.226.000	€ 1.766.944	€ 883.472	€ 883.472
TOTAAL GROTE PROJECTEN			€ 98.126.462	€ 11.996.171	€ 1.013.472	€ 10.982.699
EINDTOTALEN			€ 121.582.883	€ 21.822.232	€ 2.524.017	€ 19.298.215

¹⁰ Incl. het project 'Dwaalfilm dynamische Wadden' waarvoor het dagelijks bestuur subsidie heeft toegekend na een bezwarenprocedure.

Bijlage

2

Klik op de
projectnaam voor
meer informatie

TABEL MET VASTGESTELDE PROJECTEN

NR	PROJECTNAAM	SUBSIDIEONTVANGER	SUBSIDE WF (VASTGESTELD)	JAAR VASTSTELLING
DOOR HET RIJK OVERGEDRAGEN PROJECTEN				
1	Kwaliteitsverbetering Noordpolderzijl	Gemeente Eemsmond	€ -	2013
2	Noordelijke Elfstedenvaarroute	Gemeente Leeuwarderadeel	€ 11.073.836	2014
3	De gouden driehoek op Texel	Stichting Texels Museum	€ 2.400.000	2014
4	Waddenparels Wieringen- en Keizerspoeldijk	Gemeente Wieringen	€ 278.352	2013
5	Waddenwandelpaden, wandelen in de Waddenregio	Stichting Landschapsbeheer Groningen	€ 2.605.500	2015
6	Bezoekerscentrum Nieuwe Stijl Schiermonnikoog	Stichting Promenade i.o.	€ 451.111	2015
7	Landmerken	Stichting Oude Groninger Kerken	€ 1.146.317	2013
8	Ecologisch herstel en natuurvriendelijke inrichting	College van B&W van de gemeente De Marne	€ 640.644	2013
9	Kwelderherstel programma Groningen	Stichting Het Groninger Landschap	€ 9.340.749	2015
10	Verkweldering Bildtpolen	It Fryske Gea	€ 405.836	2014
11	Biodiversiteit en natuurbeheer van vasteland kwelders	It Frykse Gea	€ 1.342.729	2014
12	Duurzaam zorgcentrum De Stilen Terschelling	Zorggroep Noorderbreedte	€ 224.556	2013
13	Herbouw historische maritieme elementen Zoutkamp	Stichting Historische Visserij Zoutkamp	€ 551.500	2015
14	Waddenacademie	Koninklijke Ned. Akademie Wetenschappen	€ 4.983.183	2014
15	Versterking van het Texelse landschap	ANV De Lieuw	€ 1.910.610	2015
16	Duurzaam Terschelling	Gemeente Terschelling	€ 132.402	2014
17	Demonstratieproject HRe-ketel Ameland	Eneco Installatiebedrijven BV	€ 79.395	2013
18	Verduurzaming garnalenvisserij	Verduurzaming garnalenvisserij	€ 217.326	2013
19	Algen voor een schoner wad	Algaecom	€ 183.152	2014
20	Zilt perspectief	Stichting Zilt Perspectief	€ 2.557.842	2015
21	Een sterk staaltje naar het Wad	ST. B&O Poldermolencompl. De Goliath	€ 113.749	2013
22	Biogasleiding Noordoost Friesland	Essent Energie Verkoop Nederland	€ -	2013
23	Van Polder naar Kwelder: 10 jaar ontwikkeling	It Frykse Gea	€ 187.937	2015
24	Opwaardering landschappelijke waarden wierde Weiwerd	Seeports Eemhaven	€ 363.336	2015
25	Ecomare - de westelijke waddenpoort	Stichting Texels Museum / Ecomare	€ 712.081	2013
26	Waddenzeeschool	Stichting Waddencentra	€ 803.759	2016
27	Groen gas op Schiermonnikoog	J.C. Hagen	€ 63.307	2016
28	Energie neutraal wonen op Texel	B. Scholten	€ 369.945	2016
29	Demonstratie project HRe-Ketels Ameland	Eneco Installatiebedrijven BV	€ 79.395	2016
30	Mosselwad	Vereniging Kust en Zee	€ 5.305.813	2016
31	Waddensleutels	Vereniging Natuurmonumenten	€ 2.973.996	2016
32	Boerderijen aan de Waddenkust	LTO Noord	€ 2.164.697	2016

Klik op de
projectnaam voor
meer informatie

NR	PROJECTNAAM	SUBSIDIEONTVANGER	SUBSIDE WF (VASTGESTELD)	JAAR VASTSTELLING
	PROJECTEN NA DECENTRALISATIE			
33	2B6 demonstratieturbine in de Eemshaven (niet uitgevoerd)	2-B Energy Holding BV	€ -	2013
34	<u>Realisatie Waddenfun</u>	VOF Terraheerd	€ 99.500	2014
35	<u>Lotuspark Ulrum</u>	Stichting Ulrum 2034	€ 77.339	2015
36	<u>Wadden Waterspeelplaats Texel</u>	Stichting Waddenhaven Texel	€ 65.000	2014
37	<u>Festival: Broedplaats voor jong talent</u>	St. Internationaal kamermuziekfestival Schiermonnikoog (IKS)	€ 15.000	2015
38	<u>Realisatie Terschellinger logeer-vakantiehuis voor zorgtoerisme</u>	Thuishaven Terschelling	€ 79.373	2014
39	<u>Zeer duurzame brede school West-Terschelling</u>	Gemeente Terschelling	€ 214.519	2015
40	<u>Waddenparel Kerk Farmsum</u>	Protestantse Gemeente Delfzijl / Kerkelijk Informatie Bureau	€ 83.500	2015
41	<u>Dorp van de verbetering</u>	Stichting Theamus	€ 55.000	2015
42	<u>Nieuw Bouwlust, een erf met perspectief</u>	Vereniging Nieuw Bouwlust, wonen voor senioren i.o.	€ 98.770	2015
43	<u>Bouw hotel (bovenetage dorps huis Pieterburen)</u>	Stichting Dorps huis Pieterburen	€ 100.000	2015
44	<u>Electriciteitswinning molen 'de verwachting'</u>	Stichting Amelander Musea	€ 14.300	2015
45	<u>Restauratie kerk en orgel Parrega (samen Rijksmonument)</u>	PKN Gemeente van Parrega-Hieslum	€ 105.000	2015
46	<u>Renovatie Dorps huis te Oude Leije</u>	Stichting dorps huis Oude Leije 'Ons Gebouw'	€ 65.000	2015
47	<u>De Buitenplaats ONS Bos</u>	Dorpsbelangen Houwerzijl	€ 38.631	2015
48	<u>Aankoop en inrichting oevers Lage Oude Veer (niet uitgevoerd)</u>	Stichting Landschap Noord-Holland	€ -	2015
49	<u>Beweeg en ontmoetingsterp MFC Boerderij De Schooten</u>	Buurtvereniging MFC Boerderij De Schooten	€ 97.279	2015
50	<u>Van Starckenborgh Mysterie</u>	Stichting Buitegewoonleven.NU	€ 15.000	2015
51	<u>Automooringsysteem</u>	TESO	€ 610.750	2016
52	<u>Duurzaam waterbeheer zeehavens</u>	Groninger Seaports	€ 144.256	2016
53	<u>Zonnecollectief Ameland</u>	Gemeente Ameland	€ 2.653.445	2016
54	<u>Duurzame mobiliteit op de Wadden</u>	Stichting Urgenda	€ 10.752	2016
55	<u>Pilot Spuistroom en testfaciliteit</u>	Stichting Tidal Testing Centre	€ 887.608	2016
56	<u>Duurzaam groen in de glastuinbouw</u>	Biogas Agriport BV	€ -	2016
57	<u>WICH Holwerd</u>	Stichting Recreatie en Toerisme Holwerd	€ 81.172	2016
58	<u>Spaarwater</u>	Stichting Acacia Institute	€ 587.937	2016
59	<u>Vissersommetje</u>	ANV De Liew	€ 42.868	2016
60	<u>Hof van Heden</u>	Stichting Sint Jan	€ 94.980	2016
61	<u>Onderweg naar duurzaam Ternaard</u>	Energie Coöperatie Ternaard	€ 25.000	2016
62	<u>Speelontmoetingsveld en kaatsmuur Sexbierum</u>	Vereniging Dorpsbelang Sexbierum - Pietersbierum	€ 10.000	2016
63	<u>Bijzondere transitie van streekeigen waddenproducten</u>	Preijde Plant Marketing	€ -	2016
64	<u>Texel points, loyaal aan de Wadden</u>	Coöperatie Texel Loyaal W.A.	€ 31.268	2016
65	<u>WE BIRD</u>	Vogelbescherming Nederland	€ -	2016
66	<u>Vogelrijk Zuricheroordpolder</u>	Vereniging Natuurmonumenten	€ -	2016
EINDTOTAAL			€ 66.066.302	

COLOFON

Tekst	Johan van der Wal, Waddenfonds Jacqueline IJzerman, IJzerman Communicatie Matthé ten Wolde, Provincie Groningen Gerard van der Veer, Wij van PS
Statistieken	Jeroen van Dongen, Waddenfonds
Fotografie	Martin Rijpstra
Vormgeving	Anouk Dijkstra
Eindredactie	Johan van der Wal & Gerard van der Veer